

УДК 796.093.322

**СТАН ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ
ТРЕНУВАЛЬНОЇ ТА ЗМАГАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ
ПІДГОТОВКИ КОМАНД ВИСОКОЇ
КВАЛІФІКАЦІЇ З ГАНДБОЛУ****Євген ПРИСТУПА¹,
Валерія ТИЩЕНКО²***¹Львівський державний університет
фізичної культури, м. Львів, Україна,**²Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна,
email: ms.valeri71@mail.ru*

Анотація. У статті містяться науково-теоретичні положення, результати дослідно-експериментальної роботи, які дали змогу створити наукову базу і визначити систему комплексного контролю спортивної підготовленості в процесі багаторічної підготовки команд з гандболу. Для з'ясування наявного стану проблеми контролю тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу проведено соціологічне опитування шляхом анкетування тренерів провідних команд різних країн світу. Визначено наявність суб'єктивних та об'єктивних чинників, які не дають можливості тренерам розкрити потенціал підготовленості команди. Реалізація кожного з видів контролю відбувається на різних етапах підготовки: оперативний контроль – на всіх тренувальних заняттях; поточний та етапний контроль компенсовані з урахуванням показників тривалості та кількості тренувальних занять. Вказано на потребу введення до поточного контролю спортсменів (команд) високої кваліфікації з гандболу близько 20 тестових завдань та до етапного контролю – майже 34 тестові завдання за різними сторонами підготовленості.

Ключові слова: гандбол, контроль, підготовленість, опитування, команда.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні добре розроблені система контролю тренувальних і змагальних навантажень, теорія і методика педагогічного контролю в спорті, система комплексного контролю в окремих видах спорту [9, 14, 16, 23]. Разом з тим прогрес у спорті, що характеризується виключно високою напруженістю змагальної боротьби, збільшеною щільністю спортивних результатів, досягненням обсягів тренувальних навантажень граничних величин, свідчить про зростання складності в забезпеченні рухової діяльності спортсменів [3, 24]. Так, Л. П. Матвеев, В. Н. Платонов пропонують встановити сувору узгодженість системи управління процесом багаторічного спортивного вдосконалення, що передбачає комплексне дослідження багаторічної структури і динаміки змагальної діяльності та підготовленості спортсменів [11, 12]. Це висуває підвищені вимоги до організації заходів щодо забезпечення комплексного контролю й управління тренувальним процесом, визначає необхідність розробки нових засобів, методів і технологій, що дозволяють тренерам отримати й опрацювати великий обсяг різноманітної інформації. [2, 17–22].

Як відомо, ефективне управління тренувальним процесом у спортивних іграх неможливо без систематичного контролю за фізичною, технічною та ігровою підготовленістю спортсменів [6, 10]. Засоби й методи контролю у спортивних іграх формувалися за участю багатьох фахівців [7, 8]. Незважаючи на дослідження, у практиці педагогічного та медико-біологічного контролю за спортсменами сьогодні немає єдиних методичних настанов при виборі найбільш інформативних критеріїв і методів діагностики.

В основі сучасної системи контролю повинен лежати постулат щодо неможливості оцінювання діяльності цілісних систем організму людини на підставі даних про роботу окремих компонентів. Оперативний, поточний, етапний контроль в обов'язковому порядку

здійснюється в умовах тренувальної та змагальної діяльності спортсмена та повинен стати невід'ємною частиною спортивного тренування і спортивної медицини [13, 15].

Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури за темою «Теоретико-методичні основи управління тренувальним процесом та змагальною діяльністю в олімпійському, професійному та адаптивному спорті» (номер державної реєстрації 0116U003167) на 2016–2020 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тренувальний процес складається з поєднання різноспрямованих методів і засобів, із урахуванням індивідуальних особливостей спортсменів. У кінцевому результаті при систематичній і цілеспрямованій роботі тренера і спортсменів повинна бути вирішена головна мета – досягнення високого спортивного результату та перемоги. У цьому комплексі особливе місце займає система контролю [1, 4]. До сьогодні багато питань залишаються не уніфікованими, а ті, які представлені в спеціальній літературі, досить часто суперечать одне одному за своїм змістом.

Результативність змагальної діяльності гандболістів високої кваліфікації в сучасних умовах багато в чому пов'язана з використанням засобів і методів контролю як інструменту управління, що дає змогу здійснювати зворотний зв'язок між тренером і спортсменом на цій основі – підвищувати рівень спортивної підготовленості. Отримані на попередніх етапах дослідження наукові дані свідчать про складність пошуку єдиного уніфікованого підходу до контролю параметрів тренувальної та змагальної діяльності спортсменів та команд високої кваліфікації не лише в гандбол, але й в спортивних іграх загалом [4, 5, 8]. Отже, для з'ясування наявного стану проблеми контролю тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації виникла потреба проведення соціологічного опитування шляхом анкетування фахівців (тренерів), які безпосередньо працюють зі спортсменами цього рівня.

Актуальність теми дослідження зумовлена наявністю істотних протиріч: між необхідністю досягнення високих результатів та недостатньо своєчасним, повним і якісним контролем змагальної діяльності спортсменів; між необхідністю реалізації комплексного контролю стану підготовленості та відсутністю обґрунтування методології комплексного контролю в процесі змагальної діяльності; між необхідністю комплексного контролю при оцінюванні стану спортивної підготовленості гандболістів високої кваліфікації, складністю його реалізації на практиці, у зв'язку з відсутністю сучасних вимог, що відповідають технологічності спортивно-педагогічного інструментарію [14].

Мета й завдання дослідження. Метою нашого дослідження було вивчення стану проблеми контролю тренувальної та змагальної діяльності в системі підготовки команд високої кваліфікації з гандболу (за результатами опитування тренерів). Відповідно до мети дослідження вирішено такі завдання:

1. Обґрунтувати методологічну базу проблеми системи комплексного контролю гандболістів високої кваліфікації.
2. З'ясувати думку провідних тренерів команд високої кваліфікації з гандболу.

Методи та організація дослідження. Для отримання даних використано методи теоретичного аналізу та узагальнення, аналізування документальних матеріалів, метод соціологічного опитування (анкетування), методи математичної статистики.

За допомогою використання власного досвіду та аналізування наукової і методичної літератури ми сформуваємо анкету, що містила 32 питання зі зазначеної проблематики. До анкетування шляхом електронного заповнення опитувальника було залучено 46 респондентів – тренерів провідних клубів різних країн. Основна частина опитувальника стосувалася таких аспектів як підготовка спортсменів, контроль та його особливості в межах навчально-тренувального та змагального процесу команд високої кваліфікації з гандболу.

Для висвітлення основних результатів анкетування, які плануються для врахування при подальшій розробці концепції системи контролю тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу, ми обрали шлях послідовного обговорення результатів.

Виклад основного матеріалу. За підсумками опитування тренерів, що працюють з командами високої кваліфікації з гандболу встановлено, що рівень задоволення ними безпосереднім процесом підготовки є різним. Із загальної кількості респондентів лише 26,09% (12 осіб) висловилися про повну підтримку політики клубу щодо організації та забезпечення підготовки своєї команд. Більша частина респондентів 60,87% (28 осіб) вказали, що рівень задоволення ситуацією із підготовкою команди загалом є частковим. Інші думки респондентів порівню розподілилися між варіантом щодо незадоволеності підготовки та складністю відповіді на це запитання (по 6,52% та 3 респонденти відповідно).

Переходячи від узагальненого враження від рівня задоволення підготовкою команди до пошуку основних чинників його виникнення, ми запропонували респондентам визначити, які, на їхню думку, найбільш проблемні сторони процесу підготовки. При їх доборі ми використали узагальнення наукової та методичної літератури й визначили для відповіді такі варіанти: фізична, технічна, функціональна, психологічна, тактична, інтегральна підготовки, а також залишили можливість для власного варіанта респондента. Отримані дані засвідчили, що найбільшу кількість варіантів до вдосконалення підготовки своєї команди тренери вбачали в корекції тактичної підготовки (65,22%, 30 респондентів). Наступними за рангом опинилися розділи технічної (56,52%, 26 респондентів) та психологічної підготовки (50,00%, 23 респонденти). Наближено на однаковому рівні спостерігаються недоліки в підготовці команд високої кваліфікації з гандболу за функціональною, фізичною та інтегральною підготовками (36,96%; 30,43% та 32,31% респондентів відповідно).

Для подальшого планування особливостей проведення контролю тренувальної та змагальної діяльності ми поставили за мету узагальнити дані про тренувальні навантаження в підготовці команд високої кваліфікації з гандболу. Для цього в анкету ми ввели питання щодо кількості тренувальних занять у тижневому періоді та їх тривалості. Це дало змогу спрогнозувати можливі точки проведення того чи іншого виду контролю за різної спрямованості.

На підставі отриманих результатів ми встановили співвідношення цих показників у різних структурних утвореннях річної підготовки команд високої кваліфікації з гандболу, а саме – підготовчому та змагальному періодах та окремою ланкою визначено передзмагальний мезоцикл. Респонденти засвідчили проведення в межах підготовчого періоду в середньому $9,07 \pm 2,49$ тренувального заняття на тиждень. Можна стверджувати, що окремі тренери в підготовці своєї команди виокремлюють ввідні мікроцикли, які мають відносно малу кількість тренувальних занять. При цьому інші фахівці, на наше переконання, надають перевагу початку основної підготовки із тренувальних (ординарних) мікроциклів, а втягуючі мікроцикли покладено на відповідальність самих спортсменів. У підготовчому періоді респонденти зазначили тривалість тренувань у середньому $118,04 \pm 14,63$ хв із діапазоном від 90 до 180 хв. Для змагального періоду, який має найбільшу частку в річному макроциклі підготовки, характерна тривалість тренувальних занять також у межах від 60 до 120 хв. Проте середні значення, порівняно із підготовчим періодом, є нижчими ($102,39 \pm 15,31$ хв). Кількість тренувальних занять у змагальному періоді, зазначених респондентами, також мають незначні відмінності від підготовчого періоду. Одразу відзначимо, що межі діапазону є вужчими від 4 до 10 тренувальних занять, при значно нижчому середньому значенні в $5,35 \pm 0,83$ тренувального заняття на тиждень. Передбачуваним було розташування зазначених показників у передзмагальному мезоциклі між попередніми двома періодами (підготовчому та змагальному). Кількість тренувальних занять становила $6,89 \pm 1,66$ на тиждень (діапазон 3–14 тренувальних занять) із тривалістю $110,22 \pm 18,46$ хв (діапазон 90–180 хв).

Узагальнення даних, що пов'язані з контролем різних сторін підготовленості в спортивних іграх, наші попередні дослідження та педагогічні спостереження дають підстави стверджувати, що в утвореній ситуації диференціювання потребують не засоби, а саме підходи до оцінювання рівня підготовленості, функціонального чи інших станів спортсменів високої

кваліфікації в гандболі. Тобто при подальших дослідженнях – розробці концепції та особливо обґрунтуванні засобів і методів контролю тренувальної та змагальної діяльності, потрібно враховувати амплуа гравців та диференціювати оцінки в стандартизованих батареях тестів.

До цього блоку запитань включено також визначення думки респондентів щодо порівняльної інформативності кожного із видів контролю. Ми запропонували з трьох варіантів обрати один або два види контролю, які, на думку респондента, є більш інформативними за інші (ий). Усі отримані відповіді розподілилися таким чином. Із значним відставанням від інших найменшу підтримку отримав оперативний контроль. На його вищу інформативність вказали лише 15,22% респондентів (7 осіб). Із незначними відмінностями респонденти визначили наближено однаково інформативність поточного та етапного контролю 47,54% (29 осіб) та 40,98% (25 осіб) відповідно. Ми схилиємося до думки, що такий розподіл пов'язаний із комплексним баченням респондентами проблематики. Об'єктивні чинники оперативного контролю не дають можливості отримати достатньої кількості інформації про різні аспекти підготовленості та стану спортсменів. Він, на наш погляд, має виражений вибіркового характер.

Наступний блок питань анкети стосувався аспектів обсягу для проведення різних видів контролю. Респондентам потрібно було вказати, яку частину тренувального заняття вони приділяють на проведення процедур з оперативного контролю. Узагальнені дані вказали на його проведення впродовж $27,8 \pm 13,9$ хв тренувального заняття. Ці дані дали нам підстави для подальшого з'ясування, адже значні межі розкиду відповідей респондентів (від 5 до 120 хв) повинні мати певне обґрунтування. За допомогою додаткових бесід із окремими тренерами, залученими як респонденти до нашого опитування, було встановлено таке. Тренери відповідно до суб'єктивного бачення проблематики не мали однозначної позиції до запропонованого нами формулювання питання. Одна частина з них передбачала, що питання стосуються того часу, впродовж якого необхідно проводити оперативний контроль. Ця частина тренерів у своїх відповідях вказувала на граничні межі, що наближені до 120 хв. У цей час було враховано частково підготовчу частину тренувального заняття, а також повністю основну та окремі вправи з заключної частини тренувального заняття, тобто ті моменти навчально-тренувального заняття, при організації яких потрібна інформація про той чи інший стан спортсменів.

Інша частина тренерів при трактуванні зазначеного запитання ґрунтувалася на об'єктивному часі, який затрачається на проведення оперативного контролю на окремому тренувальному занятті. Якщо на визначення ЧСС витрачається від 10 до 30 с, залежно від обраної методики, то впродовж усього тренувального заняття таких фактів могло бути ще кілька.

Схожі переваги отримані для двох наступних питань. При з'ясуванні оптимальної кількості тренувальних занять, які потрібні для поточного контролю підготовленості гандболістів високої кваліфікації, тренери відзначили діапазон від 1 до 10 тренувальних занять. Однак поглиблене вивчення чинників, які це зумовили, вказало, що одна частина респондентів мала на увазі всі факти проведення поточного контролю впродовж річного макроциклі підготовки, а інші зазначали кількість тренувальних занять для одного факту проведення цього виду контролю. Незважаючи на це, ми отримали достатньо якісні дані. Здебільшого на проведення поточного контролю тренери команд високої кваліфікації з гандболу рекомендують затратити на поточний контроль $5,29 \pm 1,38$ тренувального заняття у певному структурному утворенні річної підготовки.

При з'ясуванні оптимальної кількості днів, що необхідні для етапного контролю підготовленості гандболістів, зафіксовано визначену потребу на рівні $5,89 \pm 2,24$ днів. Загальний діапазон коливався в межах від 2 до 20 днів. Це підтверджує важливе значення етапного контролю в річній підготовці команд високої кваліфікації з гандболу. Однак тренери потребують сукупності засобів та методів контролю щодо різних сторін підготовленості спортсменів, які не займають багато часу.

Важливе питання цього блоку стосувалося й визначення оптимальної кількості тестових завдань, що повинні бути представлені для розв'язання завдань комплексного (різно-

стороннього) контролю. Таким чином, ми з'ясували потребу залучення з метою отримання комплексних даних про підготовленість, стан та інші параметри гандболістів високої кваліфікації з гандболу на рівні $12,96 \pm 3,30$ тестового завдання. Зазначимо, що запропонований тренерами команд високої кваліфікації з гандболу діапазон мав досить широкі межі, а саме від 7 до 23 тестових завдань.

Послідовним кроком щодо з'ясування сучасного стану проблеми контролю команд високої кваліфікації з гандболу було встановлення аспектів змісту основних заходів контролю впродовж річного макроциклу підготовки.

Очевидну перевагу серед тренерів, залучених до опитування, виявлено щодо контролю технічної підготовленості спортсменів у річному макроциклі підготовки. Зацікавленість тренерів становила група параметрів, які мають наближено однакову підтримку (69,57–60,87% загальної кількості респондентів та 2 і 3 ранг відповідно) – це функціональна, тактична та психічна підготовленість гандболістів високої кваліфікації. Ще на один щабель нижче умовно можна розглядати фізичну та інтегральну підготовленість. Останню сходинку зайняв контроль теоретичної підготовленості.

Урахування розподілу відповідей респондентів вказало, що кожен із них зазначив принаймні 3–4 позиції (важливі сторони для контролю). Забезпечення такої потреби вимагає від системи контролю узгодженості та врахування потреб і особливостей кожної зі сторін підготовленості.

Для подальшого планування та організації системи контролю ми визначили пріоритети та переважну спрямованість підготовки спортсменів і команд високої кваліфікації з гандболу в різних структурних утвореннях річного макроциклу. До уваги взято специфіку планування системи підготовки та безпосередню участь у змаганнях різного рівня. Отже, ми отримали дві групи даних. Одні пов'язані із мезоциклами підготовчого періоду, тобто до початку змагального сезону, інші – передзмагальні мезоцикли, які реалізуються в перервах між іграми.

За отриманими результатами можна стверджувати, що тренери команд високої кваліфікації з гандболу різних країн мають чітке уявлення про необхідність диференціації спрямованості тренувального навантаження для спортсменів у різних структурних утвореннях річного макроциклу підготовки.

З метою певної уніфікації кількості тестових завдань за видами контролю ми включили до опитувальника відповідні запитання. Акценти зроблено на двох видах контролю (поточному та етапному), що можуть передбачати введення якісної корекції кількісних показників тестових завдань для контролю спортсменів та команд високої кваліфікації з гандболу.

Ми засвідчили, що тренери команд високої кваліфікації по-різному бачать структуру та зміст поточного й етапного контролю. Виявлено різне ставлення тренерів (респондентів) до контролю цих сторін підготовленості гандболістів високої кваліфікації. Здебільшого тренери вказують на малу кількість тестових завдань для поточного контролю психічної та теоретичної підготовленості спортсменів (1,80 та 1,52 тестового завдання). Водночас для етапного контролю кількість є значно більшою (5,59 та 5,04 тестового завдання). Цю диспропорцію можна пояснити відмінними часовими проміжками для реалізації різних видів контролю. Для поточного контролю кількість тестових завдань загалом є меншою, а отже, тренери не мають бажання витрачати ресурс часу для контролю цих сторін підготовленості. Водночас зміни у психічній та теоретичній підготовленості не відбуваються і не формуються в короткотерміновому періоді. У зв'язку з цим, значення їхньої підготовленості є менш варіативними в малих структурних утвореннях навчально-тренувального процесу річного макроциклу підготовки команд високої кваліфікації з гандболу.

Показникам інтегральної підготовленості спортсменів респондентами пропонують виокремлювати в середньому 2,67 тестового завдання на рівні поточного контролю. Для етапного контролю вони пропонують використовувати 4,35 тестового завдання. На наш погляд, відносно незначні відмінності пов'язані із важливістю показників інтегральної під-

готовленості гандболістів високої кваліфікації для реалізації основних завдань змагальної діяльності. Таку ж ситуацію можна спостерігати для тактичної підготовленості гандболістів високої кваліфікації. Проте спрямованість тактики в змагальній діяльності команд високої кваліфікації з гандболу є надзвичайно різноманітною, а також визначається певним стилем гри. Тому тренери команд визначили для поточного контролю 3,50 та оперативного – 5,22 тестових завдання, які, на наш погляд, лише визначають можливості до розв'язання важливих техніко-тактичних завдань у змагальній діяльності. Відносно стали кількість тестових завдань респонденти використовують для фізичної та технічної підготовленості гандболістів високої кваліфікації при поточному (6,11 та 4,85 тестового завдання) та етапному (7,67 та 5,87 тестового завдання) контролі.

Узагальнення результатів за цими питаннями анкети вказало на потребу введення до поточного контролю спортсменів (команд) високої кваліфікації з гандболу близько 20 тестових завдань та для етапного контролю – близько 34 тестових завдань за різними сторонами підготовленості. Ця кількість отримана на основі об'єктивних даних підготовки команд високої кваліфікації, проте може, на наш погляд, корегуватися відповідно до обсягу самих тестових завдань.

Завершальне запитання, сформульоване для тренерів команд високої кваліфікації з гандболу, було спрямоване на пропозиції щодо вдосконалення окремого розділу системи контролю – самоконтролю. Ми звернулися до респондентів з пропозицією висловитися щодо потреби проведення самоконтролю в процесі тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу як такого. Та, за позитивної відповіді, визначити пріоритетні теми, які повинні бути поставлені саме при конструюванні програми самоконтролю. За першою частиною запитання ми, певною мірою, очікувано отримали повну підтримку зі сторони респондентів. Усі висловилися про необхідність додатково до основних заходів системи контролю спортсменів (команд) високої кваліфікації з гандболу проводити заходи з самоконтролю.

Водночас за структурою пріоритетів спостерігалися певні відмінності. Найбільшу підтримку щодо спрямованості самоконтролю спортсменів отримали дві сторони підготовленості. Це функціональна (86,96%, 40 респондентів) та фізична (84,78%, 39 респондентів), які, окрім того, є значною мірою взаємопов'язані. Нижчою виявилася важливість проведення контролю з технічної підготовленості, що становила 69,57% (32 респонденти).

Усі інші сторони підготовленості значно поступалися за важливістю в межах самоконтролю спортсменів. На потребу їхнього обґрунтування наголошували лише 5–15 респондентів (10,87–32,61% респондентів). На наш погляд, вони можуть бути залишені поза самоконтролем спортсменів, у зв'язку зі складним характером розуміння, та потребують постійного виконання під наглядом тренера.

Висновки:

1. Опитування тренерів провідних команд з гандболу вказує на наявність суб'єктивних та об'єктивних чинників, які не повною мірою дають змогу тренерам розкрити свій потенціал, що відповідно виражається через якість підготовленості та спортивний результат команди й окремих спортсменів.

2. При плануванні системи контролю, доборі засобів та методів потрібно враховувати різні фінансові, матеріально-технічні та ресурсні можливості команд. Тобто науково-методологічні основи системи контролю повинні бути варіативними, особливо, якщо це стосується команд високої кваліфікації, які представляють різні країни за рівнем соціально-економічного розвитку.

3. Отримані результати вказали, що практично усі респонденти відчують потребу удосконалення того чи іншого аспекту підготовки спортсменів чи команд, із якими вони працюють.

4. Незважаючи на період підготовки, у якому перебувають спортсмени та команда високої кваліфікації з гандболу, наявні можливості для реалізації кожного з видів контролю. Беззаперечно, що оперативний контроль (різної спрямованості) наявний на усіх тренуваль-

них заняттях. Окрім того, більші затрати часу для поточного та етапного контролю можуть бути цілком компенсовані з урахуванням показників тривалості та кількості тренувальних занять, навіть в окремих тижневих мікроциклах підготовчого, змагального періодів та передзмагального мезоциклу.

5. Попри певні непорозуміння, отримані результати значною мірою вказали на потреби обсягу оперативного контролю та водночас допомогли з'ясувати одразу два системно важливі компоненти оперативного контролю. Перший пов'язаний із оптимальною тривалістю часу тренувального заняття, упродовж якого необхідно проводити моніторинг стану спортсменів, а другий – часу, який необхідно безпосередньо затрачати на сукупність усіх методик, залучених до оперативного контролю гандболістів високої кваліфікації.

6. Відсутня єдина сторона підготовленості, яка викликає зацікавленість в абсолютній кількості респондентів.

7. Узагальнення відповідей проведеного анкетування вказало на потребу введення до поточного контролю спортсменів (команд) високої кваліфікації з гандболу близько 20 тестових завдань та для етапного контролю – близько 34 тестових завдань за різними сторонами підготовленості.

Список літератури

1. Айрапетьянц Л. Р. Педагогические основы планирования и контроля соревновательной и тренировочной деятельности в спортивных играх : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Айрапетьянц Л. Р. ; ГЦОЛИФК. – Москва, 1992. – 41 с.
2. Артеменко Б. О. Методика контролю та удосконалення тактичного мислення волейболістів / Артеменко Б. О., Глазирін І. Д. // Теорія та методика фізичного виховання. – 2013. – № 3. – С. 42–47.
3. Бальсевич В. К. Контуры новой стратегии подготовки спортсменов олимпийского класса / В. К. Бальсевич // Теория и практика физической культуры. – 2001. – № 4. – С. 9–10.
4. Годик М. А. Комплексный контроль в спортивных играх / М. Л. Годик, А. И. Скородумова. – Москва : Советский спорт, 2010. – 336 с.
5. Дорошенко Э. Ю. Управление технико-тактической деятельностью в командных спортивных играх : [монография] / Э. Ю. Дорошенко. – Запорожье, 2013. – 436 с.
6. Запорожанов В. А. Основы управления в спортивной тренировке / В. А. Запорожанов // Современная система спортивной подготовки. – Москва : СААМ, 1995. – С. 213–225.
7. Игнатъева В. Я. Подготовка игроков в гандбол в спортивных школах : учеб.-метод. пособие / В. Я. Игнатъева. – Москва : Советский спорт, 2013. – 288 с.
8. Козина Ж. Л. Теоретико-методические основы индивидуализации учебно-тренировочного процесса спортсменов в игровых видах спорта : автореф. дис. ... д-ра наук по физ. воспитанию и спорту : [спец.] 24.00.01. «Олимпийский и профессиональный спорт» / Ж. Л. Козина. – Киев, 2010. – 45 с.
9. Система контроля в подготовке баскетболистов / В. М. Корягин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2002. – № 27. – С. 92–97.
10. Лисенчук Г. А. Управление подготовкой футболистов / Г. А. Лисенчук. – Киев : Олимпийская литература, 2003. – 272 с.
11. Матвеев Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов / Л. П. Матвеев. – Киев : Олимпийская литература, 1999. – 320 с.
12. Платонов В. Н. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение / В. Н. Платонов. – Киев : Олимпийская литература, 2013. – 624 с.
13. Овчинникова А. Я. Построение подготовки гандболисток высокой квалификации на основе контроля соревновательной деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Овчинникова Алия Якубовна. – Москва, 2008. – 21 с.

14. Павлов С.В. Комплексный контроль состояния спортивной подготовленности в процессе соревновательной деятельности единоборцев: на примере тхэквондо : дис. ... д-ра пед. наук / С.В. Павлов. – Тюмень, 2004. – 316 с.

15. Павлов С.Е. Функциональный контроль в современном спорте и спортивной медицине / С.Е. Павлов, Т.Н. Павлова // Олимпийский бюллетень. – 2012. – № 13. – С. 265–271.

16. Приступа Є.Н. Система підготовки висококваліфікованих команд з гандболу в річному макроциклі / Є.Н. Приступа, В.О. Тищенко // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2016. – № 2(24) – С. 45–53.

17. Тищенко В.О. Інноваційні тести визначення рівня психомоторики у спортивних іграх / В.О. Тищенко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – Київ, 2015. – Вип. 3(2). – С. 334–337.

18. Тищенко В.О. Обґрунтування інноваційних технологій дослідження психомоторики і психофізіологічних якостей гандболістів високої кваліфікації / В.О. Тищенко // Вісник Запорізького нац. ун-ту. Серія : Фізичне виховання та спорт : [зб. наук. пр.] – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2015. – № 2. – С. 86–97.

19. Тищенко В.О. Innovative tests during control psychomotor function by qualified handballers / В.О. Тищенко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад. А.В. Цьось, С.П. Козіброцький. – Луцьк, 2015. – № 2 (30). – С. 164–167.

20. Тищенко В.О. Концепція системи контролю команд високої кваліфікації у гандболі / В.О. Тищенко // Вісник Запорізького нац. ун-ту. Серія : Фізичне виховання та спорт : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя, 2016. – № 2. – С. 146–154.

21. Тищенко В.О. Інноваційні технології тестування тактичного мислення гандболістів високої кваліфікації / В.О. Тищенко // Вісник Запорізького нац. ун-ту. Серія : Фізичне виховання та спорт : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя, 2016. – № 2. – С. 154–162.

22. Фролова Л.С. Методика діагностики спеціальних розумових здібностей гандболісток / Л.С. Фролова, І.Д. Глазирін // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 1. – С. 109–113.

23. Шамардін В.М. Технологія управління системою багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.01 «Олімпійський та професійний спорт» / В.М. Шамардін. – Львів, 2013. – 36 с.

24. Tyshchenko V. Control of general and special physical preparedness by qualified handballers / V. Tyshchenko, O. Popovich // Journal of Physical Education and Sport. – 2015. – Vol 15, is. 2. – art 43. – P. 287–290. DOI:10.7752/jpes.2015.02043

СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ КОНТРОЛЯ ТРЕНИРОВОЧНОЙ И СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ КОМАНД ВЫСОКОЙ КВАЛИФИКАЦИИ В ГАНДБОЛЕ

Евгений ПРИСТУПА¹,
Валерия ТИЩЕНКО²

¹Львовский государственный университет
физической культуры, г. Львов, Украина,

²Запорожский национальный университет,
г. Запорожье, Украина,
email: ms.valeri71@mail.ru

Аннотация. В статье содержатся научно-теоретические положения, результаты опытно-экспериментальной работы, что позволило создать научную базу и определить систему комплексного контроля состояния спортивной подготовленности команд высокой квалификации по гандболу. Для выяснения существующего положения проблемы контроля тренировочной и соревновательной деятельности нами проведен социологический опрос путем социологического опроса (анкетирования) тренеров ведущих команд мира. Определено наличие субъективных и объективных факторов, которые не позволяют тренерам раскрыть свой потенциал. Реализация каждого из видов контроля происходит на различных этапах подготовки: оперативный контроль – на всех тренировочных занятиях; текущий и этапный контроль компенсированы с учетом показателей продолжительности и количества тренировочных занятий. Указано на необходимость введения в текущий контроль спортсменов (команд) высокой квалификации по гандболу около 20 тестовых заданий и в этапный контроль – около 34 тестовых заданий для оценки разных сторон подготовленности.

Ключевые слова: гандбол, контроль, подготовка, опрос, команда.

CONTROL OF TRAINING AND COMPETITIVE ACTIVITIES IN THE SYSTEM OF TRAINING HIGHLY QUALIFIED HANDBALL TEAMS

Yevhen PRYSTUPA¹,
Valeria TYSHCHENKO²

¹Lviv State University of Physical Culture,
Lviv, Ukraine,

²Zaporizhzhya National University,
Zaporizhzhya, Ukraine,
email: ms.valeri71@mail.ru

Abstract. The article deals with scientific and theoretical issues, results of pilot-experimental work, which made it possible to create a scientific basis and to define a system of integrated control of sports efficiency of highly qualified handball teams during competitive activity. To understand the current state of the problem pertaining to the control during training and competitive activities of highly qualified handball teams a sociological survey (questionnaire) of coaches of several leading teams of the world was held. Subjective and objective factors that do not allow coaches to achieve

their potential were singled out. Fulfillment of each of the types of control takes place at different stages of training: thus, operational control is applied at all training sessions; current and phased control takes into account the duration and number of training sessions. It is recommended to introduce some 20 test tasks to the current control of the highly qualified handball players (teams), whereas the phased control should be supplemented by 34 test tasks in accord with the level of efficiency.

Keywords: handball, control, training, survey.

References

1. Ayrapet'yants L. R. Pedagogicheskiye osnovy planirovaniya i kontrolya sorevnovatel'noy i trenirovochnoy deyatel'nosti v sportivnykh igrakh : avtoref. dys. ... D-ra ped. nauk ; HTSOLIFK. Moskva, 1992. 41 s. (*in Russian*)
2. Artemenko B. O., Hlazirin I. D. Metodyka kontrolyu ta udoskonalennya taktychnoho myslennya voleybolistiv // Teoriya ta metodyka fizychnoho vykhovannya. Kharkiv : OVS, 2013. № 3. S. 42–47. (*in Ukrainian*)
3. Bal'sevich V. K. Kontury novoy strategii podgotovki sportsmenov olimpiyskogo klassa [Tekst] // Teoriya i praktyka fizychnoyi kul'tury. № 4. 2001. S. 9–10. (*in Russian*)
4. Hodyk M. A., Skorodumova A. I. Kompleksnyy kontrol' v sportyvnykh ihrakh [Tekst] [Complex control in sports games]. Moskva : Radyans'kyy sport. 2010. 336 s. (*in Russian*)
5. Doroshenko E. Yu. Upravleniye tekhniko-takticheskoy deyatel'nost'yu v komandnikh sportivnykh igrakh [Management of technical and tactical activities in team sports games] [monohrafiya]. Zaporizhzhya, 2013. 436 s. (*in Russian*)
6. Zaporozhanom V. A. Osnovy upravleniya v sportivnoy trenirovke [Basics of management in sports training] // Suchasna systema sportyvnoyi pidhotovky. Moskva : SAAM, 1995. S. 213–225. (*in Russian*)
7. Ihnat'yeva V. Ya. Podgotovka igrokov v gandbol v sportivnykh shkolkakh : uchebno-metodicheskoye posobiye [Training of handball players in sports schools]. Moskva : Radyans'kyy sport, 2013. 288 s. (*in Russian*)
8. Kozyna Zh. L. Teoretiko-metodicheskiye osnovy individualizatsii uchebno-trenirovochnogo protsessa sportsmenov v igrovnykh vidakh sporta [Theoretical and methodical bases of an individualization of training process of athletes in team sports] : avtoref. dys. ... dokt. po FVS nauk : [spets.] 24.00.01. «Olimpiys'kyy i profesiynnyy sport». Kiev, 2010. 45 s. (*in Russian*)
9. Koryahin V. M. Sistema kontrolya v podgotovke basketbolistov [The control system in the training of basketball players] // Pedagogika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu. 2002. № 27. S. 92–97. (*in Russian*)
10. Lysenchuk H. A. Upravleniye podgotovkoy futbolistov [Management of the training of football players]. Kiev : Olimpiyskaya literatura, 2003. 272 s. (*in Russian*)
11. Matvyeyev L. P. Osnovy obshchey teorii sporta i sistemy podgotovki sportsmenov [Fundamentals of the general theory of sports and the system of training athletes]. Kiev : Olimpiyskaya literatura, 1999. 320 s. (*in Russian*)
12. Platonov V. N. Periodizatsiya sportivnoy trenirovki. Obshchaya teoriya i yeye prakticheskoye primeneniye [Periodization of sports training. General theory and its practical application]. Kiev : Olimpiyskaya literatura, 2013. 624 s. (*in Russian*)
13. Ovchynnykova A. YA. Postroyeniye podgotovki gandbolistok vysokoy kvalifikatsii na osnove kontrolya sorevnovatel'noy deyatel'nosti [Construction of training of handball players of high qualification on the basis of control of competitive activity] : avtoref. dys ... kand. ped. nauk : 13.00.04 "Teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya, sportivnoy trenirovki, ozdorovitel'noy i adaptivnoy fizicheskoy kul'tury". Moskva, 2008. 21 s. (*in Russian*)
14. Pavlov S. V. Kompleksnyy kontrol' sostoyaniya sportivnoy podgotovlennosti v protsesse sorevnovatel'noy deyatel'nosti yedinobortsev: na primere tkhekvondo [Complex control of the

state of sports preparedness in the process of competitive activity of martial artists] : dys. ... D-raped. nauk. Tyumen', 2004. 316 s. (*in Russian*)

15. Pavlov S. E., Pavlova T. N. Funktsional'nyy kontrol' v sovremennom sporte i sportivnoy meditsine [Functional control in modern sports and sports medicine]. Olimpiys'kyy byuleten'. № 13. Moskva : Izdatel'stvo «Soyproyekt», 2012. S. 265–271. (*in Russian*)

16. Prystupa Ye. N., Tyshchenko V. O. Systema pidhotovky vysokokvalifikovanykh komand z handbolu v richnomu makrotsikli [The system of training highly qualified team of handball in annual macrocycle] // Fizychna aktyvnist', zdorov'ya i sport. L'viv: LDUFK, 2016. № 2 (24). S. 45–53. (*in Ukrainian*)

17. Tyshchenko V. O. Innovatsiyni testy vyznachennya rivnya psikhomotoryky u sportyvnykh Ihrakh [Innovative psychomotor tests to determine the level of sports games] // Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 15 : Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury (fizychna kul'tura i sport). 2015. Vyp. 3 (2). S. 334–337. (*in Ukrainian*)

18. Tyshchenko V. O. Obgruntuvannya innovatsiynikh tekhnologiy doslidzhennya psikhomotoriki i psikhofiziologichnikh yakostey gandbolistiv visokoi kvalifikatsii [Justification innovative technology research psychomotor and physiological characteristics handball qualifications] // Visnyk Zaporiz'kogo natsional'nogo universytetu: zbirnik nauk.prats'. Fizichne vikhovannya ta sport. Zaporizhzhya : Zaporiz'kiy natsional'niy universitet, 2015. № 2. S. 86–97. (*in Ukrainian*)

19. Tyshchenko V. O. Innovative tests during control psychomotor function by qualified handballers // Fizychno vykhovannya, sport i kul'tura zdorov'ya u suchasnosti suspil'stvi : zb. nauk. pr. Skhidnoyevrop. nats. un-tu im. Lesi Ukrayinky / uklad. A. V. Ts'os', S. P. Kozibrots'kiy. Luts'k : Skhidnoyevrop. nats. un-t im. Lesi Ukrayinky, 2015. № 2 (30). S. 164–167. (*in English*)

20. Tyshchenko V. O. Kontseptsiya systemy kontrolyu komand visokoyi kvalifikatsiyi u handboli [The concept of the control system commands qualifications in handball] // Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu : zbirnyk nauk.prats'. Fizychno vykhovannya ta sport. Zaporizhzhya : Zaporiz'kyy natsional'nyy universitet, 2016. № 2. S. 146–154. (*in Ukrainian*)

21. Tyshchenko V. O. Testuvannya taktichnogo mislennya gandbolistiv visokoji kvalifikatsiji [Innovative technologies tactical thinking tests handball qualifications] // Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu: zbirnyk nauk.prats'. Fizychno vykhovannya ta sport. Zaporizhzhya : Zaporiz'kyy natsional'nyy universitet, 2016. № 2. S. 154–162. (*in Ukrainian*)

22. Frolova L. S., Hlazierin I. D. Metodyka diahnozyky spetsial'nikh rozumovo zdibnostey handbolistok [Methods of diagnosing special mental abilities handball] // Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya i sportu, 2008. № 1. S. 109–113. (*in Ukrainian*)

23. Shamardin V. M. Tekhnolohiya upravlinnya systemoyu bahatorichnoyi podhotovky futbol'nykh komand vyshchoyi kvalifikatsiyi [Technology management system long-term preparation of football teams of high qualification] : avtoref. dys. ... Doktora nauk z fiz. vykhovannya i sportu : spets. 24.00.01 «Olimpiys'kyy ta profesiynyy sport» L'viv, 2013. 36 s. (*in Ukrainian*)

24. Tyshchenko V., Popovich O. Control of general and special physical preparedness by qualified handballers // Journal of Physical Education and Sport. Vol 15. Issue 2. Art 43. 2015. pp. 287–290. DOI:10.7752/jpes.2015.02043

Стаття надійшла до редколегії 10.11.2016

Прийнята до друку 17.11.2016

Підписана до друку 30.12.2016